

กรรมและการไหลของกรรม

กรรมและผลของกรรมมีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น เช่นเดียวกับความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผล กรรมจะเป็นเพียงทฤษฎีในอุดมคติเท่านั้น ถ้าหากว่าไม่มีการยืนยันว่ากรรมนั้นให้ผลอย่างจริงแท้แน่นอน พระพุทธเจ้าได้ทรงยืนยันถึงการไหลของกรรมว่า "บุคคลหว่านพืชเช่นใดย่อมได้ผลเช่นนั้น" ¹ การยืนยันเช่นนี้ย่อมบ่งชี้ถึงว่า ความดีและความชั่ว ตลอดจนวิถีชีวิตของบุคคลจะก้าวหน้าหรือถอยหลังนั้น ขึ้นอยู่กับกรรมหรือการกระทำของบุคคลนั้น ๆ แม้ในศาสนาคริสต์ซึ่งเป็นเทวนิยมซึ่งถือว่า พระเจ้าเป็นเจ้าทรงสามารถจะบันดาลคุณและโทษแก่มนุษย์ได้ ก็ยังออกที่จะมีความโน้มเอียงมาในทางที่จะยอมรับว่า บุคคลหรือผู้ทำกรรมมีความสำคัญ ดังปรากฏอยู่ในคัมภีร์พันธสัญญาใหม่ ² อย่างไรก็ตาม เรื่องที่ศาสนาทั้งสองมีความเห็นของกันก็คือ ผลของกรรมดีและชั่ว เป็นผลสะท้อนมาจากการกระทำของบุคคลนั้น มีอยู่จริงโดยมิพักต้องสงสัยแต่อย่างใด

ชีวิตของมนุษย์ในวัฏจักรล้วนมีความผูกพันอยู่กับกรรมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ พระพุทธเจ้าทรงยืนยันเรื่องนี้ไว้ในฐานะสูตร ³ ว่า "โดยที่แท้แล้วทั้งปวงบรรดาที่มีการมา การไป การจุติ การอุบัติ ล้วนมีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่ง จักทำกรรมใด ตีก็ตาม ชักก็ตาม จักเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น"

¹ สมุทฺตกสูตร, ส.สคจ., 15/903/317.

² ข้อความที่ปรากฏในพันธสัญญาใหม่ น่าจะเทียบกันได้กับพุทธภาษิตที่ว่า ยาหิสฺส ลภเต พิชฺสฺส ตาหิสฺสฺส ลภเต ผลํ คือ Whatever a man Sowth, that shall he also reap. (Galatians 6:4).

³ อัง.ปญจก., 22/57/75.

ในการพิจารณาเรื่องเกี่ยวกับผลของกรรมนี้ จะช่วยตอบปัญหาว่า ชีวิตของมนุษย์ จะถูกกำหนดด้วยกรรม ในลักษณะนิตินิยมหรือ Determinism หรือไม่ ? คำตอบที่ใ้ได้รับ จะแสดงว่า มนุษย์จะมีเสรีภาพที่แท้จริงหรือไม่ ฉะนั้นในการพิจารณาเกี่ยวกับเรื่องนี้ เรา จะแบ่งหัวข้อสำหรับพิจารณาเป็น 4 ประเด็น ดังนี้

1. กรรมและการเกิดใหม่
2. กุศลหรืออกุศลเนื่องด้วยกรรม
3. กรรมกับเสรีภาพของมนุษย์
4. หลักฐานการยืนยันเรื่องผลของกรรม

ก. กรรมและการเกิดใหม่

ปัญหาเรื่องการเกิดใหม่ เป็นปัญหาที่เผชิญหน้ากับนักศาสนาและนักปรัชญาแทบทุกยุคทุก สมัย นักปรัชญาบางคนไม่มีฐานะทรรศนะเหมือนอย่างนักศาสนา ก็หันมายึดหลักวัถุนิยม ปฏิเสธเรื่องการเกิดใหม่ หรือไม่ก็อาศัยหลักจิตนิยมใช้การคาดคะเนไปตามเหตุผลว่า ชาติ หน้าที่ของมี เช่น คานท์ เห็นว่ามีความจำเป็นต้องยอมรับบ้อมทของวิญญาณ เพื่อจะได้นำมาอธิบาย ปัญหาเกี่ยวกับเรื่องศีลธรรม การตอบปัญหาเรื่องกรรมและการเกิดใหม่ของพุทธปรัชญา ส่วนใหญ่เป็นการอธิบายไปตามประสบการณ์ทางศาสนา ซึ่งเกิดจากฐานะทรรศนะ ซึ่งพอจะ จักเข้าใจได้ในบ่อเกิดของความรู้ประเภทอภิปรัชญา แต่พุทธปรัชญาก็ได้อธิบายแจ่มแจ้ง เรื่องของกรรมว่าจะส่งผลอย่างไรในการเกิดใหม่ ไว้อย่างละเอียด ซึ่งเราจะขอนำมา พิจารณาเป็นประเด็นดังนี้ คือ

1. อะไรเป็นตัวไปเกิดใหม่
2. กรรมมีความสัมพันธ์กับการเกิดใหม่อย่างไร

ปัญหาแรก "อะไรเป็นตัวไปเกิดใหม่" เป็นปัญหาที่มีตอบไว้ก่อนแล้วในคัมภีร์ อุปนิษัท ด้วยการยอมรับอภิปรัชญาของอาत्मันว่าเป็นตัวนำไปเกิด¹ ในภควทคีตา ซึ่งถือกันว่า

¹ พุทธทาสภิกขุ อุปนิษัท, อ้างใน Joseph Head and S.L. Cranston, Reincarnation in World Thought, p. 38.

เป็นคัมภีร์ที่สรุปสาระสำคัญของคัมภีร์อุปนิษัต ก็ได้อธิบายไว้เช่นเดียวกัน โดยกล่าวเปรียบเทียบไว้ว่า "บุคคลทั้งเครื่องนุ่งห่มเก่า แลสวมเครื่องนุ่งห่มใหม่ฉันใด อาตมฉันในร่างกายนี้ฉันนั้น ทั้งร่างกายนี้แล้วเขาสร้างใหม่ฉันนั้น" ¹ แต่พระพุทธศาสนามีได้ถืออย่างอุปนิษัตและภควทคิตา ที่รับรองอาตมฉันว่าเป็นตัวยืนโรงและเป็นตัวไปเกิด พุทธศาสนายึดหลักอนัตตาซึ่งแม่จะถือว่าจิตเป็นตัวไปเกิด แต่ก็มีใจจิตเดิมและก็มีใจจิตที่แตกต่าไปจากจิตเดิม และก็มีใจจิตอย่างเดียวกับไปเกิด จิตยังมีส่วนประกอบที่เป็นแรงส่งให้จิตไปเกิดใหม่ เช่นกรรมเป็นต้น ในมหาตคตมหาสังขยสูตร ² พระพุทธเจ้าได้ทรงทำนิกขุสาตีญ์ถือว่าจิตไปเกิดเหมือนอาตมฉันของพรหมณ์ การปฏิเสธความคิดแบบอุปนิษัตและภควทคิตาในทำนองเดียวกันนี้ เราจะพบว่าเมื่ออยู่ในมหาปุนนมสูตร มัชฌิมนิกาย ³ อีกด้วย อีกแห่งหนึ่งซึ่งเป็นหลักฐานสำคัญเกี่ยวกับมตินี้ก็คือ มิลินทปัญหา ⁴ เมื่อพระเจ้ามิลินท์ได้ทรงถามพระนาคเสนว่า นามรูปในปัจจุบันนี้ไปเกิดใช่หรือไม่ พระนาคเสนตอบว่าไม่ใช่ นามรูปในปัจจุบันนี้ที่ไปเกิด คำตอบของพระนาคเสนนี้ก็ได้หมายความว่า นามรูปที่ไปเกิดนั้นจะแตกต่างจากนามรูปในปัจจุบัน เช่นเดียวกับตัวเราขณะนี้อายุ 40 ปี จะว่าเป็นตัวเราเมื่อ 39 ปีมาแล้วก็ไม่ใช่ แต่จะว่าแตกต่างก็ไม่ใช่ แต่เป็นตัวเราที่เปลี่ยนแปลงมาจากตัวเราเมื่อ 39 ปีมาแล้วนั่นเอง คร.สุนทร ฌ รังษี ได้ตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้อย่างถูกต้องว่า

พระพุทธศาสนาปฏิเสธทฤษฎีเก่าเกี่ยวกับเรื่องการเกิดใหม่ และได้นำเอาทฤษฎีการเกิดใหม่ที่มีกฎเกี่ยวของกับกรรมเขามาแทนที่ การเกิดใหม่ตามหลักพุทธศาสนานี้ มิได้หมายความว่าถึงการเกิดใหม่ ชนิดมีสิ่งที้ออกจากรูปร่างเก่าไปเกิดในร่างใหม่ เพราะไม่มีสิ่งใดในชีวิตนี้ที่จะไปเกิดใหม่ในชาติหน้า แต่

¹ Ibid., p. 40.

² ม.ม., 12/440/472.

³ ม.อ., 14/129/106.

⁴ เสถียร นุตยากร, พระยามิลินท์, หน้า 72-74.

ก็เป็นการสืบต่อของกระบวนการชีวิตเดิม เป็นสภาวะของจิตที่ใหญ่ต่อเนื่องกัน
ไปควายู่อำนาจของกรรม ทำนองเดียวกับประทีปที่ยังคงลุกไหม้อยู่เพราะ
อาศัยน้ำมัน แม้วาพุทธศาสนาจะสอนลัทธิอนัตตา แต่ก็มีใตหมายความว่า
พุทธศาสนาจะขัดแย้งกับเรื่องการเกิดใหม่ ในระดับสมมติสัจจะ พุทธศาสนา
ยอมรับการมีอยู่ของอัตตาหรือบุคคล ซึ่งเป็นการรวมตัวของนามรูป เป็นผู้ทำ
กรรมและรับผลของกรรม แต่ในแง่ของปรมัตถสัจจะ พุทธศาสนาปฏิเสธ
อัตตา เพราะมีขณะนั้นแล้วจิตของบุคคล จะไม่อาจทำลายก่ลอแห่งการเกิด
และการตาย แลวบรรลุดุคคามหลุดพ้นใดเลย ¹

ปัญหาที่กรรมมีความสัมพันธ์กับการเกิดใหม่อย่างไร ปัญหานี้พระพุทศาสนาได้
แสดงไว้ในเรื่องของปฏิจสมุเปบาท 12 ว่า กระบวนการของชีวิตมีความสัมพันธ์กับองค์
ประกอบต่าง ๆ ถ้าเรามองชีวิตปัจจุบันที่ปรากฏอยู่นี้เป็นผล เป็นชีวิตที่ประกอบด้วย วิญญาณ
นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา ชาติ ชรา มรณะ อคติเหตุที่ทำให้เกิดผลเช่นนี้
ก็ไคแก อวิชชา สังขาร ตัณหา อุปาทาน ภพ กรรมในที่นี้ก็คือ สังขารและภพ ²
และถ้าจะพิจารณาอนาคตที่จะไปเกิดใหม่ซึ่งจะต้องมี วิญญาณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ
เวทนา ชาติ ชรา มรณะ เหตุของการเกิดนี้ก็คือ อวิชชา สังขาร ตัณหา อุปาทาน
ภพ นั้นเอง การพิจารณาเช่นนี้ก็ไปตามกฎของวัฏฏะ ³ ³ คือ กิเลส กรรม และ
วิบาก กิเลสเป็นเหตุให้ทำกรรม (อันไคแก อวิชชา ตัณหา อุปาทาน) และกรรมก็คือ สังขาร
และภพ ส่วนที่เหลือออกนั้นคือ วิญญาณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา ชาติ
ชรา มรณะ ก็จัดเป็นวิบาก ตามความหมายของปฏิจสมุเปบาทนี้จะเห็นว่า กรรมเป็นตัวเหตุ
อย่างใกล้ชิดกับการเกิดใหม่

¹ Sunthorn Na-Rangsi, op.cit., p. 111-112.

² สังขาร คือ สังขาร 3 ไคแก ปุญญาภิสังขาร (บุญ) อุปุญญาภิสังขาร (บาป)
และอเนญชาภิสังขาร (รูปदान-อรุปาน) และคำว่าภพคือ กรรมภพ และอุปคตภพ.

³ พระราชมุนี, พุทธธรรม, หน้า 62.

เนื่องจากกรรมมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการเกิดใหม่¹เอง ในพระพุทธศาสนา จึงได้อธิบายสาเหตุของการตายว่า มีกรรมเป็นสาเหตุประการหนึ่งด้วย เรียกว่า กัมมัฏขายนะ (ตายเพราะสิ้นกรรม) และอุปัจเจตกรรม (ตายเพราะกรรมตัดรอน)¹

ในภพหรือชั้นนรกถ้าชื่ออภิมมัตถสังคหะ ได้ให้ความแจ่มแจ้งเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของกรรมและการเกิดใหม่ในขณะที่ตายว่า กรรมจะปรากฏเป็นนิมิตในขณะที่จิตที่จวนจะตาย แล้วจิตจะยึดดวงเอากรรมนั้นเป็นคติ ไปเกิดในภพภูมิที่เป็นสุคติ หรือ ทุกคติต่อไป²

ข. ภพหรือภูมิอันเนื่องด้วยกรรม

การที่พุทธปรัชญาถือเอากรรมเป็นเครื่องจำแนกประเภทของผู้ไปเกิดในสุคติและทุกตินั้น ได้ทำให้เกิดความจำเป็นในการอธิบายผลของกรรมในรูปของภพ หรือภูมิต่าง ๆ คือ เป็นอภายภูมิ 4 ได้แก่ นรก เปต อสุรกาย และดิรัจฉาน กามสุคติภูมิ 7 คือ มนุษย์ กับสวรรค์ 6 ชั้น ได้แก่ จาคุมหาราชิกา ดาวดึงส์ ยามา कुสิต นิมมานรดี และปรนิมมิตวสวัตตี อรูปภูมิ 16 แยกเป็นปฐมฌานภูมิ 3 ทุติยานภูมิ 3 ตติยานภูมิ 3 และจตุตถฌานภูมิ 7 อรูปภูมิ 4 รวมทั้งหมดเป็น 31 ภูมิ³

เป็นที่น่าสังเกตว่า การแบ่งภูมิต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นการแบ่งไปตามกรรมที่จำแนกจิต ให้มีระดับต่าง ๆ ตามความเหมาะสมของกรรมและการให้ผลของกรรม จะเห็นได้ชัด

¹ สาเหตุการตายมี 4 คือ 1. ตายเพราะสิ้นอายุ (อายุกษณะ) 2. ตายเพราะสิ้นกรรม (กัมมัฏขณะ) 3. ตายเพราะเหตุทั้งสองข้างตนเกิดพร้อมกัน (อุปัจกษณะ) และ 4. ตายเพราะกรรมตัดรอน (อุปัจเจตกรรม)

² ขุนสรพกิจโกศล, คู่มือการศึกษาอภิมมัตถสังคหะ ปริจเฉท 5, วิทยาลัยสงฆ์พุทธศาสตร์, เรื่องกรรมอารมณ์, หน้า 127-128.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 38-39.

จากการจัดรูปภูมิและอรูปภูมิ ซึ่งเป็นการจัดไปตามระดับจิตอย่างแท้จริง ผู้ปฏิบัติสมาธิที่ยังไม่อาจกำจัดกิเลสได้อย่างสิ้นเชิง ก็ยังต้องมีการไปเกิดใหม่ และภูมิที่ไปเกิดต้องเป็นภูมิที่เหมาะสมเป็นพิเศษ สำหรับจิตซึ่งมีความแตกต่างออกไปจากกามาวจรภูมิ

เรื่องการแบ่งภูมิต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นนี้ น่าจะเกิดขึ้นเพราะความจำเป็นในการอธิบายกรรมให้พิศดารออกไป ในพระไตรปิฎกเดิมโดยเฉพาะพระสุตตันตปิฎกนั้น เราจะไม่พบว่าพระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนไว้อย่างละเอียดพิศดารนัก แต่ที่ตรัสไว้มอบยที่สุดก็คือ สุกฺกิกับทุกฺกิ สวามี สัตยานันทปรี ก็ได้เคยตั้งข้อสงสัยแก่ตนไว้เช่นเดียวกันว่า "คำว่า นรกต่าง ๆ เช่น นรกอันเต็มไปด้วยอุจจาระ นรกเต็มไปด้วยไฟ ฯลฯ เป็นต้น ซึ่งเราได้พบในโบราณศาสตร์นั้น ในพระเวทหรืออุปนิษัตไม่มีการกล่าวถึงเลย . . . เห็นทีจะประดิษฐ์ขึ้นในยุคแห่งโบราณศาสตร์อย่างแน่นอน . . . คติการณดังนี้ เราจะหาพบในสมัยพุทธกาลด้วยอีกซ้ำในคำประศาสน์ของพระพุทธองค์โดยตรง หากได้มีความคิดเห็นในเรื่องนรกอยู่ด้วยไม่ แต่ต่อมาในสมัยชาดกมีนรกต่าง ๆ ปรากฏขึ้น ดังที่ปรากฏอยู่ในโบราณศาสตร์นั้น ๆ ทั้งนี้เพราะในสมัยพระองค์ท่าน ศาสนายังจำกัดอยู่ในบริเวณของวิญญูชน คือ ยังมีได้แพร่หลายไปสู่ชุมชนชนโดยตรง" ¹ ตามข้อสงสัยดังกล่าวนี้ก็หมายความว่า ความจำเป็นในการอธิบายคำสอนต่อชุมชน ทำให้มีการประดิษฐ์คำสอนต่าง ๆ ขึ้น ข้อสงสัยแต่จะมีทางเป็นไปได้บ้างบางส่วน แต่ก็มิได้หมายความว่า จะถูกทอดทิ้งหมด การจัดหมวดหมู่ของภพภูมิตามที่ปรากฏในอภิธรรม ก็ได้อาศัยนัยที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในพระสุตตันตปิฎก เช่น เปตวัตถุ วิมานวัตถุ แล้วนำมาจัดหมวดหมู่เป็นภูมิ 31 ทั้งนี้ก็เพื่อจุดมุ่งหมายจะอธิบายหลักเรื่องกรรมให้กระจ่างนั่นเอง ส่วนการอธิบายภูมินรกที่ปรากฏในเนมิราชชาดก ² นั้น น่าจะเป็นการประดิษฐ์ขึ้นเพื่อเป็นตัวอย่างในการอธิบายเรื่องกรรม ซึ่งก็เป็นการชักเอามาจากเค้าเรื่องในเปตวัตถุ และวิมานวัตถุในสุตตันตปิฎกนั่นเอง

¹ สวามี สัตยานันทปรี, ปาฐกถา, หน้า 273-274.

² ส.อ.ส., พระคัมภีร์ชาดก แปล, เล่มที่ 17, หน้า 192-262.

ค. กรรมกับเสรีภาพของมนุษย์

ปัญหาเรื่องกรรมกับเสรีภาพของมนุษย์ เป็นอีกปัญหาหนึ่งที่ควรนำมาพิจารณา คือ เมื่อยอมรับว่าการเกิดใหม่เป็นผลของกรรม ที่จำแนกให้ไปเกิดในภูมิต่าง ๆ ตามสมควรแก่กรรมของตนแล้ว เราต้องยอมรับกรรมในแง่ที่เป็นนิยัตินิยม (Determinism) หรือไม่ และเมื่อเรายอมรับเรื่องนี้แล้ว ปัญหาที่เกิดขึ้นตามมาก็คือ เราจะพบกับเสรีภาพหรือนัยหนึ่ง นิพพาน ซึ่งไม่ถูกกำหนดด้วยกรรมใดอย่างไร หรือเราจะมีทางเลือกเพียงอย่างเดียวจากผลกรรมที่เราไม่พึงปรารถนาได้อย่างไร

ปัญหาแรกในแง่นิยัตินิยมที่เกี่ยวกับเรื่องกรรมนั้น ได้มีการถกเถียงกันมานานแล้ว ในพระไตรปิฎกเรียกการถือเชื่อนี้ว่า ปุพเพกตวาท (past action determinism) พระพุทธเจ้าทรงตำหนิว่าเป็นความเห็นผิด ทั้งนี้เพราะ "เมื่อบุคคลมายึดกรรมที่ทำไว้แต่ปางก่อนเป็นสาระ ฉันทะก็ดี ความพยายามก็ดี ว่าสิ่งนี้ควรทำ สิ่งนี้ไม่ควรทำ ก็ยอมไม่มี" ¹ นี้ก็หมายความว่า กรรมเก่าแม้จะเป็นตัวกำหนดชีวิตก็เพียงภูมิที่เกิดเท่านั้น แต่วิถีชีวิตใหม่ที่ดีกว่าทั้งในปัจจุบันชาติ และอนาคตชาตินั้น เราสามารถจะเลือกได้ด้วย การเลือกทำกรรมใหม่ในสิ่งที่ควรทำ เลี่ยงสิ่งที่ไม่ควรทำ ในแง่นี้จะเห็นได้ว่า แม้พุทธปรัชญาจะยอมรับอิทธิพลของกรรมเก่า แต่ก็ถือว่ากรรมใหม่ในปัจจุบันมีความสำคัญกว่า เพราะสามารถจะบรรเทาอิทธิพลของกรรมเก่าให้เบาบางลงได้ และสามารถกำหนดเงื่อนไขให้แก่ชีวิตใหม่ในอนาคตชาติได้ หลักฐานเกี่ยวกับเรื่องนี้เราจะพบว่ามีอยู่ในธรรมบทพุทธทศนิกาย ² ว่า "ผู้ใดเลือกละกรรมที่ทำไว้แล้วควมบุญกุศล ผู้นั้นจะทำโลกนี้ (ตัวเอง) ให้สว่างไสวดุจพระจันทร์พ้นจากกลีบเมฆฉะนั้น" หมายความว่า คนที่ทำบาปนั้นแม้จะเศร้าหมองมืดมนเหมือนพระจันทร์ถูกเมฆบัง แต่เมื่อทำบุญแล้วก็จะดวงใสเหมือนพระจันทร์พ้นจากเมฆ เกี่ยวกับปัญหานี้ก็พอจะสรุปได้ว่า ในส่วนวัฏฏะนั้น เราสามารถเลือกผลที่เราปรารถนาด้วยการกระทำกรรมใหม่ได้

¹ ทิตถสูตร, อัง.ติก., 20/501/197.

² ชุ.ธ., 25/23/32.

ปัญหาที่ 2 เป็นเรื่องการออกจากบ่วงกรรม (วิวัฏฐะ) ปัญหานี้ก็เป็นปัญหาที่ไม่อาจจะหนีกรรมได้ เพราะกระบวนการทางจริยะทั้งหมดของพุทธปรัชญาล้วนเนื่องด้วยกรรมทั้งสิ้น ในคำสอนเรื่องอริยสัจ 4 การนำเอามัชฌิมาปฏิปทาหรือมรรค 8 มาปฏิบัติเพื่อให้บรรลุผลคือนิโรธหรือนิพพาน อันเป็นสภาวะที่พ้นจากบ่วงกรรมนั้น ก็เป็นกรรมนั่นเอง แต่มิใช่เป็นกรรมที่ส่งผลไปตามแนววัฏฐะ 3 หากเป็นกรรมที่ทำลายกิเลสอันเป็นเหตุให้ทำกรรมนั้น จึงทำให้หลุดพ้นจากบ่วงของกรรมได้ นี่ก็เป็นไปตามแนวของปฏิจตุสมุปบาทนั่นเอง คือถ้าเงื่อนไขที่ทำให้เกิดยังมี การเกิดใหม่ตามหลักวัฏฐะก็ยังมี ถ้าทำลายเงื่อนไขที่จะทำให้เกิดใหม่หมดสิ้นไป การเกิดใหม่ก็ไม่มี เมื่อไม่มีการเกิดอีก กรรมก็เป็นอันสิ้นสุด เป็นเสรีภาพอันสมบูรณ์ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ตามกฎหมายแห่งกรรม

ง. หลักฐานการยืนยันเรื่องผลของกรรม

ในการนำหลักฐานดังกล่าวนี้มาแสดง จะขอเลือกคัดมากล่าวเป็นบางเรื่องจากหลักฐานและเหตุผลจากคัมภีร์แห่งพระพุทธศาสนา

(1) ในจุฬหิมวิภังคสูตร¹ พระพุทธเจ้าได้ตรัสยืนยันว่าผลของกรรมมีจริงพอจะสรุปได้ดังนี้

- 1.1 มีอายุน้อย เพราะฆ่าสัตว์ มีอายุยืน เพราะไม่ฆ่าสัตว์
- 1.2 มีโรคน้อย เพราะไม่เบียดเบียนสัตว์ มีโรคมาก เพราะเบียดเบียนสัตว์
- 1.3 มีผิวพรรณหยาบ เพราะมักโกรธแค้นพยาบาท มีผิวพรรณดี เพราะมักไม่โกรธแค้นพยาบาท
- 1.4 มีศักดิ์ต่ำ เพราะมักริษยา มีศักดิ์สูง เพราะไม่มักริษยา
- 1.5 มีโรคทรัพย์น้อย เพราะไม่เอื้อเฟื้อเจือจาน มีโรคทรัพย์มาก เพราะรู้จักเอื้อเฟื้อเจือจาน

¹ ม.อ. 20/579-597/323-329.

- 1.6 เกิดในตระกูลต่ำ เพราะกระด้างถือหัวไม่รู้จักอ่อนน้อม เกิดในตระกูลสูง เพราะไม่กระด้าง ไม่ถือหัว รู้จักอ่อนน้อม
- 1.7 มีปัญญาทราม เพราะไม่ไต่ถามหรือแสวงหาความรู้ มีปัญญามาก เพราะรู้จักไต่ถามและแสวงหาความรู้

(2) ในมหากัมมวิภังคสูตร 1 พระพุทธเจ้าทรงแสดงเรื่องกรรมและผลของกรรม แก่พระอานนทว่า มีบุคคล 4 ประเภท สรุปใจความดังนี้

- 2.1 ผู้ทำชั่วทางกาย วาจา ใจ ตายไปแล้ว ตกนรกก็มี เพราะบุคคลประเภทนี้ ไต่ทำกรรมชั่วต่อเนื่องกันมา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ขณะจะดับจิตนั้นก็ถึงอกุศลกรรมนั้น ตายแล้วจึงไปเกิดในนรก
- 2.2 ผู้ทำชั่วทางกาย วาจา ใจ ตายไปแล้วไปเกิดในสวรรค์ก็มี เพราะบุคคลประเภทนี้ ทำกุศลกรรมไว้มากในอดีต เมื่อจะดับจิตนั้นก็ถึงกุศลกรรมนั้น ตายแล้วจึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์
- 2.3 ผู้ทำสุจริตทางกาย วาจา ใจ เมื่อสิ้นชีพแล้วไปสวรรค์ก็มี เพราะบุคคลประเภทนี้ทำความดีติดต่อกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ขณะจะดับจิตนั้นก็ถึงกุศลกรรมนั้น ตายแล้วจึงไปเกิดในสุคติโลก
- 2.4 ผู้ทำสุจริต ทางกาย วาจา ใจ ตายแล้วไปเกิดในนรกก็มี เพราะบุคคลประเภทนี้ ไต่ทำความชั่วไว้มากในอดีต ขณะจะดับจิตนั้นก็ถึงอกุศลกรรมนั้น ตายแล้วจึงไปเกิดในนรก

(3) ในอปทาน พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงบุพพกรรมของพระองค์ หลายครั้งด้วยกัน แต่จะขอเลือกนำมากล่าวพอเป็นตัวอย่างเป็นบางเรื่อง คือ

- 3.1 ในชาติหนึ่ง พระองค์เป็นนักเลงชื่อปุนาลี กล่าวที่ได้ความพระพุทธเจ้า ผู้มีนามว่าสุรภิ ผู้มีโคพระขรรษาอะไรพระองค์เลย ผลกรรมนั้นทำให้เวียนว่ายในนรก ใ้รับทุกขเวทนาตลอดกาลนานในพระชาติสุดท้าย จึงถูกนางสุนทรไศศความ
- 3.2 ในชาติหนึ่ง พระองค์ได้กล่าวที่ได้ความนันทะสาวกของพระพุทธเจ้าผู้มีพระนามว่าสัพพาทิภุ กุองค์นรกอยู่เป็นเวลานาน ในพระชาติสุดท้ายจึงถูกนางจิญจมาณวิกาไศศความ

- 3.3 ในพระชาติหนึ่ง พระองค์ทรงฆ้องชายุต่างมารดา เพราะเหตุแห่ง
ทรัพย์ โดยฉลักลงชอกเขาแล้วเอาศิลาทุม ในพระชาติสุดท้าย จึงถูก
พระเทวทัตเอาศิลาทุมสะกิดกระเด็นมากระทบพระบาทจนห่อพระโลหิต
- 3.4 ในพระชาติหนึ่ง พระองค์เป็นเด็กเล่นอยู่ที่หนทางใหญ่ เห็นพระปัจเจก
พุทธเจ้าแล้ว จุดไฟเผาถักไว้วัวทุกหนทาง ในพระชาติสุดท้าย จึงถูก
พระเทวทัตชักชวนนายขมังมณีเฒ่าประทุรรายพระองค์
- 3.5 ในพระชาติหนึ่ง พระองค์เป็นนายควาญช้าง ไล่ไสช้างให้จับมัดพระ
ปัจเจกพุทธเจ้า ผู้กำลังบิณฑบาต ในพระชาติสุดท้าย จึงถูกฆางนาพา
ศิริจะประทุรราย ฯลฯ¹

(4) ในอรรถกถาธรรมบท ยังมีการยืนยันเป็นทำนองเดียวกันนี้ว่า กรรมและ
ผลกรรมมีจริงด้วยกันทั้งนั้น เช่น เรื่องจักขุปาล² เล่าว่า พระรูปหนึ่งชื่อจักขุปาล ทำความ
เพียรเพื่อบรรลธรรม จนตามอดทั้งสองข้างพร้อม ๆ กับสำเร็จพระอรหันต์ พระพุทธเจ้า
ทรงแสดงว่าเป็นผลของกรรม ซึ่งในชาติก่อนพระจักขุปาลเป็นหมอ ประกอบยาแกล่งทำให้
คนป่วยตาบอด เพราะคนป่วยบิดพริ้วไม่จ่ายค่ายา อีกเรื่องหนึ่ง คือ จุนทสุกริกะ³ เล่าว่า
ชายคนหนึ่งชื่อจุนทะ มีอาชีพฆาตกรรม คราวหนึ่งป่วยหนัก ลงคลานสี่ขา ร้องครวญครางเสียง
เหมือนหมู เป็นคน

ปัญหาเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรมนั้น แม้จะยืนยันว่ากรรมย่อมอำนวยผล
ได้จริงก็ตาม แต่ประสบการณ์ที่เราพบเห็นยังเป็นปริศนาซึ่งสร้างความงวยงงเป็นอย่างยิ่ง
ว่า ทำไมจึงไม่ปรากฏให้เห็นทันที บางคนทำชั่วกลับได้ดี บางคนทำดีกลับได้ชั่ว แท้จริง
ถ้าหากเราพิจารณาขอความโน้มน้าวมวิภังคสูตร และการจำแนกประเภทของกรรมตามแนว
อรรถกถาเป็นประเภทรวม 12 ชนิดแล้ว เราจะพบคำตอบสำหรับปริศนานี้ อย่างแจ่มแจ้ง

¹ ชุ.อป., 32/392/397-400.

² Burlingame, The Buddhist Legends, Vol. 1, p. 146-158.

³ Ibid., p. 225-228.

อาจารย์สุชีพ ปุญญานุภาพ ได้อธิบายกรรมโดยกล่าวเป็นอุปมา¹ อย่างถูกต้องตามแนวคิดนี้ไว้ ซึ่งจะขอสรุปนำมากล่าวดังต่อไปนี้

- 4.1 การปลูกพืชต่างชนิด ย่อมได้รับผลต่างกัน นี่ก็เป็นตัวอย่างของการให้ผลเร็ว-ช้าของกรรม
- 4.2 คนทำเมรัย เอาน้ำตาลสดจากคนแซ่ปนกับเปลือกไม้ ก็ต้องใช้เวลากว่า 2-3 วัน จึงจะเป็นเมรัย นี่เป็นตัวอย่างของการกินเวลาในการให้ผลของกรรม
- 4.3 คนที่แกว่งลูกตุ้มนาฬิกา เมื่อแกว่งมาทางซ้ายมากเท่าไร เวลาเหวี่ยงกลับจะเหวี่ยงไปทางขวาแรงเท่ากัน นี่เป็นตัวอย่างของปฏิกิริยาหรือนำหนักการให้ผลของกรรม
- 4.4 เหตุและผลที่เกี่ยวข้องกันจึงมีทั้งสายยาวและสายสั้น คนที่มองแต่เหตุผลสายสั้น ไปพบเหตุผลสายยาว เขาก็อ่านเรื่องราวไม่ออก เหตุผลสายสั้น เช่น เราคาเขา เขาคาตอบ เหตุผลสายยาว เช่น เด็กชาย ก. เรียนหนังสือเมื่อ 6 ขวบ เรียนไป ๆ ก็อ่านออกเขียนได้ ครั้นกาลเวลาล่วงไป เด็กชาย ก. กลายเป็นนาย ก. อายุ 50 ปี ผลของการเรียนแต่ก่อนก็ยังส่งผลอยู่ เป็นคน ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุผลระยะยาวนี้ ถ้าเขาใจดีแล้ว อาจช่วยแก้ไขข้อของใจนี้และทำให้ครอบครัวมีความสุขได้
- 4.5 ปัญหาที่เรามักพดกันเสมอว่า คนทำดีไม่ได้ดี คนชั่วคนโกงทำไมจึงร่ำรวย ก็เหมือนกับเราเห็นคนเอาเปลือกมะเกลือใส่ลงในน้ำตาลสด แล้วลองชิมดู แล้วกล่าวว่ามันยังมีรสน้ำตาลสดอยู่ ไม่เห็นเป็นน้ำตาลเมาเลย โดยมากเรามักใจร้อนจะ कुछอะไรเป็นเหตุผลสายสั้นไปหมด
- 4.6 เหตุผลหรือกิริยาและปฏิกิริยา มี 2 ชั้น คือ เหตุผลธรรมดา ๆ กับเหตุผลทางศีลธรรม เหตุผลธรรมดา เช่น ขโมยที่ลักทรัพย์เข้ามาทรัพย์ก็อยู่ในกระเป่า แต่เหตุผลทางศีลธรรม ก็คือ การทำเช่นนั้นผิดถูกชอบชั่วหรือไม่ การเห็นคนชั่วร่ำรวยเป็นเหตุผลสามัญ เราต้องมองลงไปอีกชั้นหนึ่งคือเหตุผลทางศีลธรรม

¹ สุชีพ ปุญญานุภาพ, เรื่องเดิม, หน้า 299-304.

4.7 ยังมีเหตุผลข้อสี่ธรรมอีก เป็นเรื่องของกรรมจักสรว ในกรณีการกระทำนั้นผิดศีลธรรม แต่เจ้าหน้าที่จับไม่ได้อะไรหรือไม่มีใครลงโทษ เหตุผลก็มีโทษขุดลงแค่นั้น มันคงตามแนวจิตใจของผู้ทำผิดให้หว่ากระแวง เป็นวิวัฒนาการอยู่ตลอดเวลา

จากเหตุผลอุปมาดังกล่าวยังตน หากจะสรุปไว้เป็นแง่ที่สำคัญเกี่ยวกับการพิจารณากรรม ก็คือขอ 1-2-3-4-5 เป็นเรื่องเวลาและน้ำหนักของกรรม ตามที่มีอธิบายไว้แล้วในกรรม 12 ส่วนขอ 6-7 เราอาจจะมองในแง่ที่เป็นคำอันแท้จริงของกรรมโดยไม่เกี่ยวกับผล กรรมชั่วค่าของมันก็คือความชั่วนั่นเอง ส่วนผลนั้นเป็นอีกแห่งหนึ่งต่างหาก ฉะนั้นการกล่าวว่าทำดียอมได้ก็ (ไม่ใช่ได้ผลดี) จึงเป็นสิ่งที่ถูกต้องในแง่ของคำ.

ศูนย์วิทยพัทธยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย